

‘Kijk, ik ben op tv!’

Elise Van Beurden

Kinderen worden overspoeld met beelden. Sta maar eens stil bij al de uren die kleuters doorbrengen voor de televisie, in de bioscoop, achter spelconsoles en computers met speciaal ontwikkelde software en internet. Het is belangrijk om kinderen te begeleiden en te coachen in deze snel veranderende wereld.

Goed kunnen functioneren in de huidige maatschappij vraagt van kinderen inzicht, een bewuste, doordachte, kritische en creatieve omgang met de taal en cultuur van alle facetten die multimedia ons biedt. De hiervoor benodigde kennis, vaardigheden en attitudes worden deels spontaan verworven. Dit neemt echter niet weg dat leerkrachten een cruciale rol spelen in het ondersteunen en ontwikkelen van de nodige vaardigheden en weerbaarheid. Al van kleins af aan kunnen we hen op

een eenvoudige manier enkele basisinzichten meegeven die hen helpen opgroeien tot bewuste, kritische en weerbare mediagebruikers. De tijd is daar om multimedia te introduceren in onze klassen. Onderwijs dat aansluit bij de leef- en bewoondwereld van de kinderen moet multimedia een plaats geven in het curriculum.

Kijken ze niet al genoeg televisie?

Er wordt vaak verondersteld dat audiovisuele media ‘slecht’ zijn voor jonge kinderen en geen plaats hebben in ons onderwijs. Maar eigenlijk bieden deze media een enorme blik op de wereld. En ja, soms misleiden ze, zijn ze aanstootgevend of bangstigend, goedkoop en waardeloos. Maar hetzelfde geldt toch voor boeken? Die kiezen we toch ook om te gebruiken in de klas? Om kennis te delen, te genieten van verhalen en verbeelding, cultuur. Om dezelfde redenen kunnen ook kwaliteitsvolle audiovisuele producten in de klas gebruikt worden. Het is tijd om ook eens een positieve boodschap naar buiten te brengen. Film, televisie, computer ... het zijn belangrijke en waardevolle delen van onze cultuur en cultureel erfgoed geworden. Audiovisuele media zijn een belangrijke (zij het dominante) bron van verhalen, ideeën en opinies. Ze bieden een heel eigen manier om ons uit te drukken en te creëren.

Jong geleerd is oud gedaan!

Wanneer kinderen in de jongste groepen al ervaringen opdoen met audiovisuele media wordt er een basis gelegd voor verdere media-educatie in de volgende jaren. Jonge kinderen hebben uit zichzelf al een heleboel kennis en vaardigheden rond audiovisuele media verworven voor ze in het onderwijs stappen. Rond het derde jaar hebben kinderen al een andere taal dan hun moedertaal geleerd: de manieren en gebruiken waarop audiovisuele media een verhaal vertellen. Ze hebben zichzelf geleerd wijs te geraken uit al dat geflikker op het scherm, het springen tussen camera-standpunten en scènes, de geluiden en muziek, de verschillende personages. Het is belangrijk hier verder op te bouwen en dit uit te breiden, liever dan het te negeren. Onderwijs dat

Isabel Nabuurs Fotografie

Met een fototoestel breng je kinderen rechtstreeks in contact met audiovisuele taal en bijbehorende middelen

Foto: Vincent van den Hoogen

Onderwijs dat aansluit bij de leef- en beleavingswereld van de kinderen moet multimedia een plaats geven in het curriculum

al vroeg aandacht heeft voor media-educatie reflecteert de hedendaagse, mediarijke, technologische maatschappij waarin de kinderen opgroeien.

Doelen van media-educatie

Onderwijs is natuurlijk niet louter vrijblijvend. We willen de kinderen iets bijleren, hen kennis, vaardigheden en attitudes bijbrengen. Je streeft een doel na door middel van de ingerichte activiteiten. Vaak wordt media-educatie beperkt tot het louter technisch leren omgaan met audiovisuele media. Het is echter meer dan dat. Het is belangrijk kinderen ook

de 'bouwstenen' van de beeldtaal aan te leren, hen kritisch en bewust te leren kijken en zelf te laten creëren.

De in het kader hiernaast vermelde doelen lijken een grote uitdaging. Houd echter in je achterhoofd dat dit einddoelstellingen zijn. Bij peuters en kleuters spreken we eerder van pre-media-educatie: het op een speelse en actieve manier verkennen van de componenten van beeld en geluid. Dat is een eerste stap in het verwezenlijken van bovengenoemde doelen.

Van consumeren naar produceren

Het voornaamste bij jonge kinderen is om hun kijken actief te maken – via tal van uitdagende opdrachten kinderen stimuleren om met elkaar te praten, te discussiëren, te spelen, te denken, te doen rond wat ze net bekeken hebben of op het punt staan te bekijken. Laat ze hun kijkbeleving toetsen met die van andere leeftijdsgenoten.

Onderstaande methodiek brengt hen aan de hand van kortfilms in vier stappen van passief consumeren naar actief produceren. Kortfilm biedt enorm veel mogelijkheden om jonge kinderen en media(cultuur) met elkaar in contact te brengen.

Stap 1: Kijken/luisteren naar de kortfilm

Vaak gaat het om een eerste visie van het filmpje, maar bij sommige kortfilms kun je er een opdracht aan vooraf laten gaan: bijvoorbeeld luisteren naar de klankband zonder beeld of kijken naar de originele niet Nederlandstalige versie.

Voorbeeldopdracht: Dek het scherm van je televisie af met een doek en speel het filmpje af. Op de klankband hoor je dan bijvoorbeeld een pruttelende kofflepote, kokend water, een auto, de radio, een vlieg. Herkennen de kinderen deze geluiden zonder dat ze het beeld erbij te zien krijgen?

Stap 2: Eerste indrukken

Nodig de kinderen uit te reageren en te reflecteren op de filmbeelden en geluiden. Ze beleven heel wat tijdens het kijken: emoties, associaties, inleving in de personages, indruk-

Media-educatie (of meer specifiek audiovisuele vorming) veronderstelt de realisatie van volgende **doelstellingen**

De leerlingen kunnen (Goegebuer, 2004):

- bewust en kritisch kijken (in plaats van passief consumeren van beelden);
- de elementaire basis van beeldtaal vlot beheersen en actief toepassen;
- bewuste keuzes maken uit het uitgebreide aanbod van audiovisuele media;
- weerbaarheid ontwikkelen tegen de krachtige (zowel positieve als negatieve) invloeden van verschillende audiovisuele media;
- informatie (kennis) uit beeldmateriaal opnemen en verwerken;
- het kijken doseren, een juiste functie en plaats geven tegenover andere vormen van vrijetijdsbesteding;
- inzicht verwerven in de veelsoortige communicatiemiddelen van de beeldtaal;
- films en beeldproducten waarderen, met inzicht in de diverse functies ervan: recreatief, informatief, pedagogisch, esthetisch, maatschappelijk, ...;
- de beeldtaal aanwenden om eigen boodschappen, te creëren en weer te geven.

ken van kleuren, beelden, geluiden, muziek ... Hun eerste indrukken verrassen vaak. Kinderen kijken heel anders dan volwassenen, letten op heel andere inhoud en details. De kunst is deze kijkbeleving aan de oppervlakte te brengen. In de volgende stappen van de methodiek bouw je immers verder op wat de kinderen gezien en ervaren hebben. Stel veel **open vragen**, bouw verder op hun antwoorden. Laat de kinderen fantaseren over het vervolg: hoe zou het nu verder gaan? Herinneren ze zich de verschillende personages? Aan wat doet het filmpje hen denken? Voorzie ook in deze stap al eens een beeldende of bewegingsactiviteit om uitdrukking te geven aan deze eerste indrukken. Bijvoorbeeld: schilderen hoe boos een personage was of uitbeelden hoe klein ze zich voelde.

Als voorbeeld enkele spontane reacties van jonge kijkers op een animatiefilmpje over een boos meisje: 'Amai, die is boos! Hé, die is ontploft! Haar mama is zeker weg, daarom zal ze wel zo boos zijn!' Bij een tweede visie gingen de kinderen spontaan mee stampen met de voeten op de vloer en gekke bekken trekken net zoals het hoofdpersonage.

Stap 3: Verwerking

Ook na de eerste indrukken blijven er nog tal van vragen, emoties, associaties achter bij de kinderen. Via allerlei **activiteiten** kun je deze impressies verwerken. Wanneer je aan media-educatie doet is het niet de bedoeling om thematisch te werken, wel om een aantal inhoudelijke aspecten uit de bekeken film op een andere manier te beleven. Hier kan je een duidelijke link maken naar de andere muzische domeinen. Dans, drama, beeld, muziek en muzisch taalgebruik kunnen gebruikt worden om de ervaringen van de kinderen vorm te geven. Bijvoorbeeld: ga op zoek naar de bewegingen en gedragingen van de personages. Denk aan inspirerende bewegingswoorden zoals 'sluipen', 'rollen', 'schuifelen' en 'vleien'. Of laat de kinderen zelf een klankband maken met eigen stem, lichaam en instrumenten. Kunnen ze woorden als 'zoemen', 'ruisen' en 'kraken' imiteren?

Stap 4: Verkenning van de mediabouwstenen

In deze stap werk je met activiteiten en opdrachten die jonge kinderen rechtstreeks in contact brengen met **audiovisuele taal** en bijhorende middelen. Kader, ritme, kleur, licht, geluid en hun onderlinge relaties. Overheadprojectors, fototoestellen, camera, beamers – maar het kan ook laagdrempelig met fotokadertjes of kokertjes.

Net als bij moedertaal in de eerste groepen is het niet de bedoeling om jonge kinderen meteen grammatica voor te schotelen, maar wel om de, in dit geval audiovisuele, taal te beleven, te verkennen, te proeven. De actieve beleving staat centraal. Bijvoorbeeld: na een animatiefilmpje met papiersnippers maken de kinderen via een fotoreeks hun eigen snipper animatie. In deze stap van de methodiek hoor je ook het bekende: 'Kijk, ik ben op tv!' wanneer je een camera rechtsreeks aansluit op de televisie en de kinderen zichzelf live op het scherm zien bewegen. Maar er hoeft niet altijd techniek aan te pas te komen. Bijvoorbeeld: na een filmpje waarin het hoofdpersonage een mier is, kijken de kinderen door een kokertje naar de wereld, vanuit het standpunt van een mier: dagelijkse dingen van héél dichtbij bekeken.

Het **INgeBEELD 1 pakket** bevat een dvd met kortfilms, per filmpje een boekje met het lesmateriaal en los prentmateriaal. Elke film duurt maximaal tien minuten en kan dus makkelijk herbekeken worden. In Nederland is het INgeBEELD 1 pakket te verkrijgen via www.filmeducatie.nl. In België kan je terecht op www.jekino.be/educatie

Een inspirerend lessenspakket

Uit een uitgebreid onderzoek bij Vlaamse leerkrachten (2004) blijkt dat ze heel goed de noodzaak van beeldeducatie inzien, maar eveneens dat ze zich onvoldoende geschoold voelen en last hebben van 'drempelvrees'. Om een antwoord te formuleren op deze nood heeft de cultuurcel van het Departement Onderwijs Vlaanderen de **INgeBEELD reeks** in het leven geroepen: heel concreet (les)materiaal om dadelijk, zonder angst, rond audiovisuele media te werken in de klas. De hierboven beschreven lesmethodiek (in vier stappen) wordt met dit lesmateriaal toegepast.

Het materiaal en de activiteiten werden ontwikkeld voor kleuters vanaf vier jaar en jonge kinderen tot acht jaar. Recentelijk werden echter ook met succes verschillende filmpjes en activiteiten getest bij peuters (2,5 - 3 jaar). Wat audiovisuele media betreft kijkt deze doelgroep vooral veel televisie. De 'computertijd' is bij deze leeftijdsgroep nog vrij beperkt. Het televisiekijken gebeurt meestal ongeleid. Zelden wordt er nagepraat, gewerkt, gespeeld met deze beeldenstroom. Om die reden zijn er als werkmateriaal voor het pakket vijf uiteenlopende korte animatiefilms geselecteerd. Ze verschillen erg in verhaal, animatiestijl en thematiek. De kortfilms zijn erg toegankelijk voor jonge kinderen, maar toch ook heel verschillend van wat ze meestal voorgeschoteld krijgen. ●

Verder lezen?

- Buckingham, D., (2003). *Media education: literacy, learning, and contemporary culture*, Cambridge: Polity Press.
- Buckingham, D., (2007). *Beyond Technology: children's learning in the age of digital culture*, Cambridge: Polity Press.
- Valkenburg, P., (2008). *Beeldschermkinderen: Theorieën over kind en media*. Amsterdam: Boom.
- *Starting Stories, A film and literacy resource for three- to seven-year-olds* (2004). Londen, BFI Education.

Literatuur

- Crul, K., Gulinck, N., Maes, S., Mees, W., Van Regemortel, H., Verschueren, L., (2005). *IngeBEELD*. Brussel: Canon Cultuurcel Departement Onderwijs.
- Goegebuier, A., (2004). *Audiovisuele vorming in het Vlaamse onderwijs*, Gent: IAK vzw.